

Les « nouveaux » ordres — Cîteaux, Prémontré, la Chartreuse — s'attachent tout d'abord de défendre leur droit à l'existence. Cela vaut tout particulièrement pour les ordres canoniaux. L'Ordre de Prémontré se montra, en ce domaine, fort actif. Son meilleur écrivain fut Anselme de Havelberg. Celui-ci ne se révéla pas seulement le champion des idées de l'ancien institut canonial, reprises par les prémontrés; il insista aussi sur la primauté que possède l'Ordre canonial sur les Ordres monastiques. De la sorte, Anselme se révèle le premier représentant de l'étude comparative des ordres religieux.

Comme toujours, M. le Professeur Schreiber enrichit son exposé de remarques particulièrement suggestives. On y trouve toujours quelque chose d'entièrement nouveau. Cette fois encore, on ne lira point sans profit l'exposé aussi original qu'instructif sur le rôle de l'historiographie chez les prémontrés du douzième siècle.

† E. V.

* * *

Dr. Michael SCHOENGEN, *Monasticon Batavum*. N.V. De Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij. Amsterdam, 1941-42. 3 deelen en 1 supplement op Deel I (Verhandelingen der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen. Afdeeling Letterkunde. Nieuwe reeks, deel XLV).

Onder dezen titel krijgen wij eindelijk het lang beloofde kloosterlexicon van Nederland, waarover sedert jaren spraak was en dat ons uitdrukkelijk in 1930 beloofd werd. Dr. Schoengen had daarvan zijn levenstaak gemaakt, maar vóór het werk kon verschijnen was hij zelf heengegaan. Zijne gegevens en aantekeningen werden overgedragen deels aan de Ned. Akademie van Wetenschappen, deels aan de Universiteits-Bibliotheek van Nijmegen. De uitvoering van het werk werd intusschen door de Akademie, die het plan ter zijde had gestaan, aan de zorgen van Dr. P. C. Boeren toevertrouwd. Aan dezen danken wij, naast de uitgave zelf, ook eene ruime toevoeging welke het nog onvolledig werk aanvult.

Het eerste deel handelt over de Franciscaansche Orden, van eerste, tweede en derde Orde. Op dit eerste deel kwam een Supplement, verzorgd door David de Kok, O.F.M. en dat in 1942 verscheen. Dadelijk immers na het verschijnen van het eerste deel bleek dat belangrijke werken en tijdschriften werden over het hoofd gezien en dat archivalia en handschriften aan den samensteller waren ontgaan.

Het tweede deel is gewijd aan de kloosterinstellingen in Nederland voor 1813, die den regel van den H. Augustinus volgden, als de reguliere kanunniken, de Dominicanen, de Augustijnen; de Orden op dezen regel gebaseerd als Lazaristen, Tempeliers, Johannieten. En eindelijk de Orden die in verband stonden met dezen regel als de Broeders en Zusters van het Gemeene Leven.

Deel III behandelt de Benedictijnsche Orde, benevens de Carmelieten en de Jesuiten.

Ons interesseert hier vooral deel II met zijn Norbertijnen en Norbertinessen in Nederland. De gegevens over de stichtingen der Orde liggen verspreid in de alphabetische orde van plaatsen waar zij gelegen waren.

Wij vernoemen daaruit voor de mannelijke kloosterstichtingen :

Ter Apel : Mons S. Mariae, Lux Mundi, Huis des Lichts.

Bakkeveen : Curia B. Mariae, Marienhof.

Beesd : B. Mariae in Insula, Marienweerd.

Bergeyk : Postel aldaar in 1774.

Berne : Abdij.

Bokhoven : Stichting vanuit Berne in 1637.

Bolsward : Vinea Domini. Proosdij van 't Zand.

Deventer : S. Nicolaus, Bergkerk.

Dokkum : Ss. Paulus et Bonifacius, Mons S. Mariae ?

Gennep : In Genneper Huis.

Haarlem : S. Antonius, Pomerium S. Antonii, St. Antonius Boomgaard.

Hallum : Hortus B. Mariae, Mariengard.

Heeswijk, N. Br. : Abdij Berne sinds 1857.

Heiligerlee : Berg Synai, Oosterlee, Asterlee.

Hemelum : Vallis B. Mariae, Mariendaal, Oude Dal, Koekool, 1182-1234.

Holswerd (?) : Wit-monnikenhuis.

Honswijk : Proosdij van Bern.

Hulst : Hulsterlo.

Lidlum : Vallis S. Mariae, Mariendal.

Middelburg : Abdij van O. L. Vrouw.

Morra : Templum Domini, Silva S. Mariae, Waert, Weerd.

Naaldwijk : De Lee.

Oldeklooster : Abbatia de Merna, In de Marne, Oldeklooster.

Oosterwijtwert : Bloemhof, Nijeklooster.

Pingjum : Vinea Domini.

Sande : Vinea Domini (Pingjum).

Tjummarum : Vallis B. Mariae, Mariendaal, Aldendael.
 Wittewierum : Floridus Hortus, Bloemkamp, Bloemhof.
 Wulpen : Bethania.

De Norbertinessenkloosters waren de volgende :

Altforst : Woerd.
 Augustinusga : Mons Oliveti, Olijfberg, Feenklooster, Veenklooster.
 Babiloniënbroek : Uithof van Berne met nonnenproosdij.
 Breda : St. Catharinadal.
 Culemborg : Proosdij St. Ursula.
 Cusemar : Porta S. Mariae, Maria's Poort.
 Delft : Campus Regius, Coninxvelt.
 Deurne : Na 1797 nonnen van Keizersbosch.
 's-Gravenhage : Bethlehem.
 Houthem-St. Gerlach : Conventus S. Gerlaci.
 Keizerbosch : Keizerbosch St. Nicolaus.
 Kessel : Maria in Insula, Marienweerd.
 Marum (?) : Trimunt.
 Nijmegen : St. Magdalena.
 Oldeklooster : Vera Caritas, Aula Dei, Godshof, Nijenklooster.
 Oosterwijtwert : Bloemhof, Nijenklooster.
 Oudkerk : Bethlehem.
 Palmar : Porta Mariae, Palla, Poll.
 Roermond : Houthem St. Gerlach na 1786.
 Schildwolde : Gratia S. Mariae.
 Serooskerke : Vallis B. Mariae, Vallis Dulcis, Zoetendaal .
 Utrecht : Vallis S. Mariae, Albae Dominae, Witte Vrouwen.
 Venlo : H. Geestklooster.
 Vroenhout : St. Catharinadal.
 Westerlee : Mons Synai.
 Westerwird : Klooster onder Beers aan de Middelsee.
 Winsum : Mons S. Michaelis.
 Zennewijnen : Mariaschoot, Sinus S. Mariae, Wadenoy.

Nog zijn opgegeven als Staties en parochies :

Baardwijk, Dennenburg, Duizel, Eersel, Elshout, Gestel-Blaerthem,
 Lage-Mierde, Macharen, Oerle, Oud-Heusden, Wamel, Zevenbergen,
 enz.

Het ligt niet in onze bedoeling hier na te gaan of alle gegevens kloppen. Dat door Dr. Hugo Heijman de toelichting over onze Orde

werd herzien en aangevuld, biedt reeds een ernstige garantie. Dat er nog leemten zijn, is onvermijdelijk. Het bijwerken zal echter voor onze Orde geen nieuw boekdeel vergen, gelijk dit gebeurde voor het deel gewijd aan de Fransiscane Orden.

Het Monasticon vormt een zeer bruikbare uitgave en vult dus eene leemte aan in de Nederlandsche historiographie. Hulde brengen wij hier aan de nagedachtenis van den ijverigen verzamelaar Dr. Schoengen, maar ook aan Dr. P. C. Boeren, die voor het ondankbare werk stond talloze en in verwarring geraakte steekkaarten te rangschikken en daarop zijne uitgave te grondvesten.

A. E.

* * *

Dörthe ULMER-STICHEL, *Norbert von Xanten*. Verlag Buchgemeinde. Bonn a. Rhein, 488 blz.

Een frisch boek met daarin in een grijpend verhaal de opeenvolgende lotsgevallen, die het leven kenmerken van Norbert van Xanten, stichter der Orde van Prémontré en aartsbisschop van Maagdenburg.

Dit is dus een geromantiseerd leven van St. Norbertus. Dadelijk moeten wij bekennen dat het uiterst goed geslaagd is. Daarin is zoowat alles verwerkt wat de *vitae* en de latere biographieën van Norbertus naar voren brengen. Dit is in een vorm gegoten. Het spreekt van sympathieke bewondering voor den held, die gesteld wordt in het kader der historische gebeurtenissen van tijd en plaatsen. Wat echter de middeleeuwsche levensverhalen bieden aan zaken die wellicht een overdreven bovennatuurlijk karakter dragen is zeer discreet verhandeld maar dan toch ook met een sterk begripen van uitingen van mystiek leven. Sommige episoden van het verhaal zijn waarlijk grijpend naar voren gebracht : Het is een verhaal van middeleeuwsche ridderschap en koenen strijd, van uitgroei van een ideaal van zielijver, armoede en boete, die de grondvesten vormden van de nieuwe Orde, van den harden arbeid tot zuivering van vervallen kerkelijke instellingen in Maagdenburg en van de grondlegging der pogingen van Norbertus tot uitbreiding van de kerk van Christus in het heidensche Wendenland.

Geromantiseerd is het verhaal. Die vorm gaf zijn speciale aantrekkelijkheid en gaf wellicht aan de schrijfster ook een speciale inspiratie. Daarom begrijpen wij, dat om het geval interessant te maken, de jeugd van Norbertus omweven wordt met eene liefde-